

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ The Buddhist Administration of the Provincial Dhamma Practice Centers

พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธรรมวโร (วัดนาค)^๑

บทคัดย่อ

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมองค้ความรู้เพียงพอทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจบารมี วิปัสสนาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม MODEL มีความหมายคือ W = Wisdom หมายถึงปัญญาหรือองค์ความรู้ทั้งความรู้เรื่องการปฏิบัติ และความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการ I =Influence และ S =Specification สอดคล้องกับหลักบุคคลสี่ปายะ I =Informal มีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง สอดคล้องกับหลักภัสสะสี่ปายะ และ T=Technologyมีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม สอดคล้องกับหลักอวาาสสี่ปายะ ด้านโภจรสี่ปายะ ด้านอาหารสี่ปายะ ด้านอุตุสี่ปายะ และด้านอิริยาปถสี่ปายะ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๓ อย่างประกอบด้วยสถานที่ วิทยากร และการบริหารจัดการ

คำสำคัญ: การบริหาร, สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด, พุทธบูรณาการ.

Abstract

The Buddhist administration of provincial Dhamma practice centers consists of worldly and religious knowledge. The administrators have to assign the qualified meditation masters to be responsible in Dhamma practice, arrange a place suitable for the practice and provide necessary equipment in practice. WISIT Model, consisting of Wisdom, Influence, Specification, Informal discussion, and Technology, is proposed for the provincial Dhamma practice center administration because this model is relevant to the principles of Favorable Conditions in Buddhism and the standard criteria of the Office of National Buddhism: accommodation, teacher and management.

Keywords: Administration, the Provincial Dhamma Practice Centers, Buddhist integration

---

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภถึงธรรมาหรือกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำในพระศาสนา มี ๒ อย่าง คือ คันถธรรมา และ วิปัสสนาธรรมา เท่านั้น การเรียนนิกายหนึ่งก็ดี สองนิกายก็ดี จบพระพุทธวจนะคือพระไตรปิฎกก็ดี ตามกำลังปัญญาของตนแล้วทรงจำบอกพุทธวจนะนั้น ชื่อว่า คันถธรรมา การเริ่มตั้งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอรรถภาพ เจริญวิปัสสนาทำติดต่อกันเนื่อง จนถึงพระอรหันต์ของภิกษุที่มีความประพฤติกเล่องแคล่ว ยินดียิ่งในเสนาสนะที่สงัด ชื่อว่า วิปัสสนาธรรมา เมื่อพระภิกษุศึกษาในสำนักของพระบรมศาสดาแล้ว ก็ตรัสบอกให้แยกย้ายกันออกไปประกาศพระสัทธรรม อารามต่างๆ ได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พำนัก ถวายสมเด็จพระบรมศาสดาและหมู่พระมหาสาวก มีพระเจ้าพิมพิสารผู้ถวายเวฬุวันวิหาร เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา

หลักคำสอนของพระพุทธองค์ในการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธด้วยความบริบูรณ์ โดยคำนึงถึงหลักพระสัทธรรม ๓ ประการ ที่ประกอบด้วย ปรีชา (คันถธรรมา) ปฏิบัติ (วิปัสสนาธรรมา) และปฏิเวธ ซึ่งได้แก่การได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา

จากหลักการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัทนั้นจำเป็นจะต้องมีกระบวนการ เพื่อเข้าถึงธรรมด้วยการ ๑) การฟังธรรม ๒) การฟังสาธยายธรรม ๓) การพิจารณาถึงหลักธรรม และการปฏิบัติตามหลักธรรมซึ่งหลักการนี้ได้สรุปมาจากคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในนิมิตตสูตร หรือวิมุตตายนะ (เหตุแห่งความหลุดพ้น)

หัวใจสำคัญของการบริหารงานของพระพุทธเจ้าอยู่ที่พระธรรมวินัย การที่จะปรับปรุงคณะสงฆ์ไทยให้มีปัญหาน้อยลงหรือหมดไปก็ต้องอาศัยพระธรรมวินัยเป็นอันดับแรกหรืออาจจะกล่าวได้ว่าเมื่อนำเอากระบวนการปกครองแบบโลก

มาใช้มากเกินไปอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอย่างที่ชาวโลกกำลังประสบอยู่ก็เป็นได้ จึงควรคืนพระภิกษุสงฆ์ให้พระพุทธเจ้าอันได้แก่การดำเนินการคณะสงฆ์ต้องบริหารโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นใหญ่ มีหลักธรรมเป็นตัวนำในการดำเนินการมาตรการต่างๆ ที่ออกมาต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเป็นไปเพื่อความเจริญงอกงามแห่งการปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า

การจะบรรลุธรรมได้นั้น พระพุทธเจ้าแสดงภารกิจไว้ว่าพระภิกษุผู้บวชในพุทธศาสนา จะต้องปฏิบัติธรรมาสำคัญ ๒ ประการคือ คันถธรรมา หมายถึง การศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกจนกระทั่งสามารถทรงจำไว้บอกกล่าวถ่ายทอดต่อได้ และ วิปัสสนาธรรมา หมายถึง การพิจารณาถึงทุกขลักษณะอนิจจลักษณะและอนัตตลักษณะในรูปนาม (อตตภาวะ) ด้วยความเพียรพยายามอย่างไม่ขาดสาย(สาดจจกิริยา) จนกว่าจะบรรลุถึงอรหันต์ตผล

ในปัจจุบันงานด้านการเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทยนั้น ได้มีการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง และได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากในสภาวะสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีแต่ความทุกข์ ความเร่าร้อน วุ่นวายสับสน อันเนื่องมาจากความเจริญทางวัตถุ ซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนพยายามที่จะหนีความทุกข์และความวุ่นวายต่างๆ โดยหันเข้ามาแสวงหาทางแห่งความพ้นทุกข์โดยการปฏิบัติธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงด้านคุณภาพของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ จากรายงานการวิจัยของดร.ณี ญาณวิวัฒนา และคณะพบว่า ผู้ดูแลผู้มาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานยังมีประสบการณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานน้อย ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาและให้คำแนะนำที่เหมาะสมแก่ผู้มาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ (ดร.ณี ญาณวิวัฒนา และคณะ, ๒๕๔๕: ๑๐๙) สอดคล้องกับผลการศึกษาของบรรจง โสดาดี และ

คณะ ที่พบว่า แม้ว่าคณะสงฆ์จะได้มีการทบทวน หรือฟื้นฟูการบำเพ็ญกัมมัฏฐาน และมีนโยบายในการพัฒนางานปฏิบัติธรรมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นมากี่ตาม แต่ก็ไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังแต่ประการใด สำนักปฏิบัติธรรมเท่าที่มีอยู่ยังขาดความเป็นเอกภาพ ขัดแย้งกันเอง (บรรจง โสคาดี และคณะ, ๒๕๕๔: ๑๒๗) ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ได้มีรายงานสรุปถึงจุดอ่อนของสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ไว้ดังนี้ คือ ๑) ยังไม่มีการกำหนดคุณสมบัติ และมาตรฐานของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่ชัดเจน ๒) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดส่วนใหญ่ยังขาดแคลนพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีความรู้ด้านหลักธรรม (ปริยัติสัทธรรม) ที่ลึกซึ้งและกว้างขวางดีพอ และทั้งประสบการณ์ในการศึกษาสัมมาปฏิบัติในชั้นอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา และความสามารถในการถ่ายทอดแนะนำสั่งสอน ด้วยความทุ่มเทและการเสียสละ ๓) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) มาใช้ในการปฏิบัติงานของสำนักปฏิบัติธรรมยังไม่เต็มประสิทธิภาพ ๔) ขาดการร่วมมือประสานการปฏิบัติงานและช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ๕) ผู้บริหารสำนักปฏิบัติธรรมและผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยังขาดภาวะความเป็นผู้นำที่มีน้ำใจและวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (สำนักงานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งประเทศไทย (ศปท.), ๒๕๕๔: ๑๒ - ๑๓)

การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย

ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในอดีตดำเนินไปสู่หลักของปริยัติธรรม ซึ่งเป็นผลให้กิจกรรมของวัดในประเทศส่วนใหญ่ปรากฏแต่การมุ่งสอนปริยัติธรรมสำหรับพระสงฆ์เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่

เป็นที่นิยม และไม่แพร่หลายเป็นกิจกรรมสำคัญภายในวัด ความรู้ และสถานที่ฝึกปฏิบัติวิปัสสนาธุระของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันยังอยู่ในวงจำกัด จึงเป็นผลให้เกิดภาวะขาดแคลนบุคลากรสำหรับการสอน (พระวิปัสสนาจารย์) จึงพบว่าสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งตั้งขึ้นมามีเพียงแต่ป้าย แต่กลับไม่มีการสอนปฏิบัติธรรม ดังนั้นทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) จึงจะมีการปรับปรุงระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม โดยจะต้องมีการกำหนดให้สำนักปฏิบัติธรรมที่ขออนุญาตจัดตั้งนั้นจะต้องมีพระวิปัสสนาจารย์อยู่ประจำเพื่อสอนให้ความรู้ในเรื่องวิปัสสนา และการปฏิบัติธรรม หากพบว่าสำนักปฏิบัติธรรมใดไม่มีพระอยู่ประจำ และไม่มีการสอนวิปัสสนา สำนักปฏิบัติธรรมนั้นจะต้องให้ยุบเลิกไป (ปรับเกณฑ์ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมไม่มีพระสอนต้องถูกยุบ, ออนไลน์) เพราะหากไม่ทำเช่นนั้น จะเป็นเหตุให้วัดและสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ได้พัฒนาหลักการและวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัญญา ๔ ของแต่ละที่ขึ้นมาเองตามหลักของครูบาอาจารย์ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกัน บางแห่งก็สอนตรงตามพระไตรปิฎก และบางแห่งก็สอนตามประสบการณ์จากการปฏิบัติของพระอาจารย์ โดยมิได้ยึดหลักการตามพระไตรปิฎกแต่ประการใด (อณิวัชร เพชรนรินทร์, ๒๕๕๙: ๓-๔)

ปัจจุบันมหาเถรสมาคม ให้ความสำคัญสนับสนุนการปฏิบัติธรรมโดยออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรม ด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนาในปัจจุบันได้มีการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมากเพื่อทำหน้าที่อบรมสั่งสอนทางด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่พระภิกษุ สามเณร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปที่สนใจ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ประกอบและรูปแบบ

ที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน จึงเป็นที่น่าสนใจ คือ สำนักปฏิบัติธรรมเหล่านั้นมีองค์ประกอบและเกณฑ์มาตรฐานในการบริหารสำนักปฏิบัติต่างๆ อย่างไร เพื่อทำหน้าที่สนองเจตนาพุทธองค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่แผ่นดิน แง่มุมดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของอณิวัชรเพชรนรินทร์ ที่พบว่า เนื่องจากทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในอดีตดำเนินไปสู่หลักของปริยัติธรรม ซึ่งเป็นผลให้กิจกรรมของวัดในประเทศส่วนใหญ่ปรากฏแต่การมุ่งสอนปริยัติธรรมสำหรับพระสงฆ์เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่เป็นที่นิยมและไม่แพร่หลายเป็นกิจกรรมสำคัญภายในวัด ความรู้และสถานที่ฝึกปฏิบัติวิปัสสนาธุระของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันยังอยู่ในวงจำกัด จึงเป็นผลให้เกิดภาวะขาดแคลนบุคลากรสำหรับการสอน (พระวิปัสสนาจารย์) จึงพบว่าสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งตั้งขึ้นมา มีเพียงแต่ป้าย แต่กลับไม่มีการสอนปฏิบัติธรรม ดังนั้นทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) จึงจะมีการปรับปรุงระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม โดยจะต้องมีการกำหนดให้สำนักปฏิบัติธรรมที่ขออนุญาตจัดตั้งนั้นจะต้องมีพระวิปัสสนาจารย์อยู่ประจำเพื่อสอนให้ความรู้ในเรื่องการวิปัสสนาและการปฏิบัติธรรมเพราะหากไม่ทำเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้วัดและสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ได้พัฒนาหลักการและวิธีการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ของแต่ละที่ขึ้นมาเองตามหลักของครูบาอาจารย์ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกัน บางแห่งก็สอนตรงตามพระไตรปิฎกและบางแห่งก็สอนตามประสบการณ์จากการปฏิบัติของพระอาจารย์โดยมิได้ยึดหลักการตามพระไตรปิฎกแต่ประการใด ด้วยรูปแบบการปฏิบัติกัมมัฏฐานในประเทศไทยที่มีหลากหลาย (อณิวัชรเพชรนรินทร์, ๒๕๔๙: ๓-๔) นอกจากนี้รูปแบบของการบริหารจัดการสำนัก

ปฏิบัติธรรมในปัจจุบันก็มีความหลากหลายแตกต่างกันไปทำให้ไม่มีเอกภาพและขาดการพัฒนาให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

คำว่า “บริหาร” มาจากคำว่า Administration หรือบางตำราก็ใช้คำว่า Management ตามหนังสือ Webster Dictionary คำว่า Administration มีความหมายเหมือนกับคำว่า Management ฉะนั้น จึงมีการใช้ทั้งสองคำนี้ในลักษณะเดียวกัน แต่คำว่า Management มักจะใช้ในการบริหารองค์การหรือหน่วยงานที่มุ่งในด้านผลกำไร แต่การบริหารในวงการศึกษาหรือการบริหารงานโครงการสุขภาพในสถานศึกษานี้มิได้มุ่งหวังผลกำไร หรือขาดทุนจึงควรใช้คำว่า Administration จึงจะเหมาะสมกว่า โดยมีองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไรและต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุประสงค์และเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ Ms หรือ ๖ Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงาน ร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึงความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรของ องค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัย นำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ ขององค์การ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า การบริหาร คือ การที่ บุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป ร่วมมือกันทำงานเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน อย่างเป็นกระบวนการ มีและระบบภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ โดยใช้เทคนิค วิธีการต่างๆ การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการ จัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์ และทฤษฎีที่พึ่งเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิง วิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยการ ปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่ จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์ เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการ ปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และ สิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)

เกณฑ์ความเหมาะสมของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส เบื้องต้นของการเจริญสติแก่ภิกษุปรากฏในคัมภีร์ พระไตรปิฎกหลายแห่ง ดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เราควรหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว เธอใช้สอย เสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบ ที่กลางแจ้ง ลอมฟาง ที่สงัดมี เสียงน้อย มีเสียง อีกรึที่น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เธอไปสู่ ป่าก็ดี ไปสู่ โคนไม้ก็ดี หรือไปสู่เรือนว่าง๒ก็ดี นั่งขัดสมาธิ๓ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า๔” (อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๕๒๑) “ภิกษุนั้นอาศัย เสนาสนะที่สงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ดงที่แจ้ง กองฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียง อีกรึที่น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคน พลุกพล่าน เหมาะเป็นที่หลีกเร้น ภิกษุนั้นอยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย ตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน” (อภิ. วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๕) “ภิกษุนั้นยอมเข้าสู่ เสนาสนะอันสงัด เช่น ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าทึบกลางแจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ป่า อยู่โคนไม้ หรืออยู่เรือนว่าง นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกาย ให้ตรงดำรงสติให้มั่น” ตรัสถึงมหาโควินท พราหมณ์สนทนากล่าวสอบถามความเข้าใจถึง “เป็นผู้อยู่ผู้เดียว” กับสุนันท์กุมารพรหม ว่า คือ “บุคคลบางคนในโลกนี้ อาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าช้า ที่แจ้ง และลอมฟาง” (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘)

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัส บอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีซอกเขา ถ้ำในภูเขา ป่า ช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลอมฟางที่สงัดมีเสียง น้อย มีเสียงอีกรึที่น้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มี คนพลุกพล่าน ว่า เหมาะเป็นที่หลีกเร้น เป็น สถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษา ที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวิหาร กรุง

ราชคฤห์ เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาใน ฤกษ์ผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ จึงได้ทูลขออนุญาต สร้างเสนาสนะถวาย จึงทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวเรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น ทรงอนุโมทนาด้วย พระคาถาเหล่านี้ว่า “วิหารย่อมป้องกันความ หนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้น ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้น ยัง ป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวาย วิหารแก่สงฆ์เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุขเพื่อ พังพินิจ และเพื่อเห็นแจ้งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ.” (วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๔/๘๙-๙๒)

ดังนั้น เสนาสนะอันสงัด และ เสนาสนะ ๕ ที่มีผู้สร้างถวาย จึงนับได้ว่า เป็น สถานที่เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อพัง พินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง กล่าวคือเพื่อปฏิบัติธรรม นั้นเองขณะเจริญสติควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะ ทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า มี กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลาย มีสมัย ที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายใน สงบนิ่งอยู่ มีภาวะที่จิตเป็น หนึ่งผู้ต้งมั่นอยู่ สมานนั้นเป็นธรรม สงบ ประณีต ได้ความสงบระงับถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่ง ผู้ต้งมั่น ไม่มีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุง แต่ง และภิกษุนั้นจะโน้มจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วย ปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญา อันยิ่งใดๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติ เธอย่อมบรรลุความ เป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้นๆ” จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว พระอรรถกถาจารย์ ได้กล่าวอธิบาย “สมัย” ไว้หมายถึง กาลที่ ได้รับสัปปายะ ความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ๑) อุตุสัปปายะ ๒) อาหารสัปปายะ ๓) เสนาสนะสัปปายะ ๔) บุคคลสัปปายะ ๕) ธรรมสัปปายะ (อง.ต.ก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔)

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัส แก่พระอานนท์ถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใจใฝ่ใน

การปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้ คือ เรื่องความมักน้อย เรื่องความสันโดษ เรื่อง ความสงัด เรื่อง ความไม่คลุกคลีกัน เรื่องการ ปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่อง ปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่อง วิมุตติญาณทัสสนะ ซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง เป็นสัปปายะแก่ ความเป็นไปแห่งจิต เป็นไป เพื่อความเบื่อหน่าย โดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อ สงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน” (ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗)

ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปปายะ แก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึง เป็นที่สบาย และเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและ วิปัสสนา (อง.นวก.อ. ๓/๑/๒๘๕) มี ๗ ประการ คือ ๑) อาวาส ๒) โคจรคาม ๓) การพูดคุย ๔) บุคคล ๕) โภชนะ ๖) อุตุ ๗) อิริยาบถพระดำรัส ข้างต้นนั้น ตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรม ถึงลักษณะเรื่องที่จักพูดคุยไว้เป็นตัวอย่าง เพราะ การปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้า ควรต้องอยู่ใน สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เว้นสถานที่ที่เป็นโทษ และอยู่ในสถานที่ที่สะดวก ดังมีปรากฏเป็นคาถา ว่า “โยคาวจร ผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาณนิมิตไว้ ให้ดีนั้น พึงเว้นจากอสัปปายะ อันไม่ควรแก่ ภาวนาสมาธิ ๗ อย่าง คือ อาวาส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้าน หรือท้องถื่นที่จะไปบิณฑบาต ภัตตะ (ถ้อยคำพูด) บุคคลละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) อุตุ (อากาศ) อิริยาบถ (นั่ง นอน ยืน เดิน) แล้วพึงเสพแต่ สัปปายะ อันควรแก่ภาวนา สมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน เมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าว มา นี้ อาจสำเร็จอุปนาภานาในกาลไม่นานนัก” (ม.อ.อ. ๓/๑๘๙/๑๑๗)

ดังนั้น การรักษาปฏิภาณนิมิตเพื่อ สำเร็จอุปนาภานา และการทำอินทรีย์ให้กล้า โดยนัยวิปัสสนา พึงเว้นจากอสัปปายะอันไม่ควร แก่ภาวนาสมาธิ ๗ และพึงเสพแต่สัปปายะอัน ควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗

คุณสมบัติของสถานที่ปฏิบัติธรรม

สถานที่ปฏิบัติธรรมของโยคาวจรเพื่อรักษาปฏิภาคนิमितและทำอินทรีย์ให้กล้า จึงพึงเว้น จากอสังฆาปะ๗และพึงประกอบด้วยสังฆาปะ ๗ สังฆาปะ หมายถึง สิ่งที่ยั่งยืน สภาพเอื้อ สิ่งที่เกิดกุศล สิ่งที่เหมาะสม อันเกิดกุศลในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๔๕: ๒๘๖) ส่วนอสังฆาปะก็มีความหมายตรงกันข้ามกับสังฆาปะ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสังฆาปะด้วยพระดำรัสอื่น คือ กาลที่ได้รับสังฆาปะความเหมาะสม ๕ ประการ คือ ธรรมเป็นที่สะดวกสบายแก่การเจริญปัญญา มี อุตุสังฆาปะ อาหารสังฆาปะ(โภชนาสังฆาปะ) เสนาสนะสังฆาปะ(อาวาสสังฆาปะ) บุคคลสังฆาปะ และธัมมัสสวณสังฆาปะ (ภัสสะสังฆาปะ) (อง.ต.ก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔)

สังฆาปะ ๗ และอสังฆาปะ ๗ ได้แก่ อาวาส บางแห่งเรียก เสนาสนะ โคจรคาม ภัสสะ บางแห่งเรียก ธัมมัสสวณะ บุคคล โภชนะ บางแห่งเรียก อาหาระ ฤดู อิริยาบถ”จะได้แสดงอธิบาย เป็นลำดับไป คือ

๑. อาวาส (ที่อยู่) อาวาส หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติ มี ๒ อย่าง ได้แก่ อาวาสสังฆาปะคือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัย และสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติและอาวาสสังฆาปะ คือ ที่อยู่ ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสังฆาปะ

๒. โคจรคาม โคจรคาม หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาต มี ๒ อย่าง ได้แก่ โคจรอสังฆาปะ คือ หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต และโคจรสังฆาปะ คือ หมู่บ้านหรือ

ท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาต โยคาวจรพึงเลือกโคจรคามสังฆาปะ

๓. ภัสสะ (การพูดคุย) ภัสสะ หมายถึง การพูดคุย หรือถ้อยคำ มี ๒ อย่าง ได้แก่ ภัสสะอสังฆาปะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและ ภัสสะสังฆาปะ คือ การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติ โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พูดน้อยในระหว่างการปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิमितในวิปัสสนาญาณ เล่ม ๑ แสดงอธิบายการสำรวมสติไว้ว่า ในระหว่างการปฏิบัติธรรมสติต้องบริสุทธิ์ บุคคลพึงยังกุศลจิตให้เกิดทางทวาร ๖ แล้วรักษาอินทรีย์สังวรศีล ด้วยการปิดกั้นมิให้เกิดอกุศล มีสติก่อให้เกิดกุศลจิตอยู่เสมอในขณะที่ประจวบกับอารมณ์ ๖

๔. บุคคล บุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกัน มี ๒ อย่าง ได้แก่บุคคลอสังฆาปะ คือ บุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ ด้วยและบุคคลสังฆาปะ คือ บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติ โยคาวจรพึงเลือกคบบุคคลสังฆาปะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ

๕. โภชนะ โภชนะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภค ในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่ โภชนอสังฆาปะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจ ไม่ถูกกับร่างกายไม่เกิดกุศลต่อสุขภาพ ฉันทยาก ไม่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร และโภชนสังฆาปะ คือ อาหารและเครื่องบริโภคที่ถูกใจพอใจ ถูกกับร่างกาย เกิดกุศลต่อสุขภาพ ฉันทไม่ยาก เป็นที่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ

๖. ฤดู ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อม มี ๒ อย่าง ได้แก่ อุตุสังฆาปะ

ยะ คือสภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น หนาวเกินไป ร้อนเกินไป เป็นต้น และอุตุสัปปายะ คือ สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใส มั่นคงเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตน

๗. อิริยาบถ อิริยาบถ หมายถึง อากาหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่ง มี ๒ อย่าง ได้แก่ อิริยาบถสัปปายะ คือ อากาหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาบถสัปปายะ คือ อากาหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจ นิเวรณจะดีไม่เกิด

แนวคิดการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

มหาเถรสมาคมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดทั่วประเทศจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้น เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา โดยมุ่งให้แต่ละคณะสงฆ์จังหวัดควรมีสถาปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในด้านการฝึกอบรมสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อย ๑ แห่ง ต้องดำเนินการตามความในข้อ ๕ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการจัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอ

คณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พิจารณาแล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อให้พระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม” เป็นการดำเนินการโดยเฉพาะของเจ้าคณะปกครองฝ่ายสงฆ์ ในนามของคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ผ่านไปเป็นเวลา ๖ ปี แต่สถานการณ์การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกลับไม่เพิ่มขึ้น

การขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรม กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรม ไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านสถานที่ (๒) ด้านวิทยากร และ (๓) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีข้อกำหนดเป็นรายละเอียด (ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓, ๒๕๔๘) ดังนี้

๑. ด้านสถานที่ ประกอบด้วย ๑) ด้านความสะอาด สงบ สว่าง บริเวณร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก ๒) มีห้อง อาคาร หรือศาลาปฏิบัติ ที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ไม่แออัดเกินไป ๓) มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้ สำหรับห้องพักควรมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้เป็นอย่างดี

๒. ด้านวิทยากร ประกอบด้วย ๑) มีพระวิปัสสนาจารย์หรือผู้ฝึกสอนกัมมัฏฐานที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนกัมมัฏฐานตาม

หลักมหาสติปัฏฐานสูตรโดยสามารถตอบข้อซักถาม และสอบอารมณ์ก็มีมาตรฐานได้ ๒) มีวิทยากรบรรยายธรรมที่มีความรู้ ความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมให้เข้าใจหลักธรรมและน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างมีความสุข ๓) พระภิกษุ หรือบุคคลอื่นที่เป็นวิทยากรมีความประพฤติดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

๓. ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ๑) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง ๒) มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ที่มีความโปร่งใสสามารถเปิดเผยและตรวจสอบได้ ๓) มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ๔) มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยภายในและบริเวณโดยรอบ ในกรณีที่มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก สามารถประสานงานขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยอาสาสมัคร เพื่อมาดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง ๕) มีการดูแลด้านสุขอนามัย กล่าวคือ มีตู้ยาสามัญไว้ประจำหรือมีเจ้าหน้าที่ที่สามารถให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้น ในกรณีที่มีผู้เข้าปฏิบัติธรรมจำนวนมาก ควรจัดเตรียมเจ้าหน้าที่จากสถานพยาบาลอยู่ดูแล ถ้าหากมีผู้ป่วยฉุกเฉินก็สามารถนำส่งสถานพยาบาลได้ทันที ถ้าหากไม่ได้จัดเจ้าหน้าที่พยาบาลอยู่ดูแลประจำ ก็ต้องมีการประสานไว้กับสถานพยาบาลใกล้เคียงให้สามารถปฐมพยาบาลหรือรับผู้ป่วยฉุกเฉินไว้รักษาตัวได้ทันที ๖) มีการจัดการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี และจัดทำตารางการฝึกอบรมปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ๗) มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนัก ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสาร หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นได้โดยชัดเจน ๘) มี

การประสานงานกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดด้านต่างๆ เช่น การจัดอาหารน้ำดื่มและการบริการต่างๆ เป็นต้น ๙) มีการประชาสัมพันธ์การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่เป็นในลักษณะเชิงธุรกิจ

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมในวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นภาระหนึ่งของพระสงฆ์ มหาเถรสมาคม ใช้อำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๕ ออกระเบียบส่งเสริมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด เพื่อรองรับประชาชนพุทธบริษัทที่สนใจใคร่ปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา อันเป็นการรักษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติประจำจังหวัด ซึ่ง ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด เป็นประธานคณะกรรมการ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นรองประธาน คณะกรรมการ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอของจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ โดยมีเจ้าคณะใหญ่เป็นประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เป็นที่ปรึกษาคณะสงฆ์จังหวัด

การจัดการอบรมปฏิบัติธรรมจัดเป็นการศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เพราะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้ธรรมะ การฝึกอบรมจิตใจ เห็นธรรมะตามความเป็นจริง การสืบทอดปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์จรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ทันเกิดจากการปฏิบัติจัดการอบรมปฏิบัติธรรม ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนสามารถให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งสามารถจัดได้ในทุกระดับการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาพื้นฐาน และสามารถผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยวัดจัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมจัดการอบรมปฏิบัติธรรมให้การศึกษาและปฏิบัติตามพระสัทธรรม (ศิริพร แยมินิล และคณะ, ๒๕๔๘)

การปฏิบัติธรรมมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๘๑ ที่กำหนดไว้ชัดเจนว่า “การจัดการศึกษาอบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม” และตามจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา มาตรา ๖ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. ว่า “ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ

การปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาธรรมฝึกฝนอบรมจิตของตนเอง เพื่อตัดละกิเลสตัณหาเห็นธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ตลอดชีวิตตราบเท่าที่เรายังต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสารด้วยจุดมุ่งหมาย คือ พระนิพพาน การปฏิบัติธรรม สอดคล้องกับ มาตรา ๘ ที่ระบุว่า “เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง” ดังมาตรา ๒๒ ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้อง

ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ วัด เป็นสถาบันศาสนา ร่วมกับองค์กรของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถร่วมมือกันจัดตั้งและบำรุงสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของประชาชน ตามมาตรา ๑๒ และสามารถจัดการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนได้ รวมทั้งแก่สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้ที่สนใจ ตามมาตรา ๑๘

การได้รับสิทธิประโยชน์จากการสนับสนุนของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยกองพุทธศาสนศึกษา จัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี ตามโครงการเงินอุดหนุนการดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม เมื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแล้ว ตามมาตรา ๑๔ ตามสิทธิขององค์กร

การอบรมปฏิบัติธรรม มีรูปแบบการจัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาในระบบ คือ จัดเป็นหลักสูตร มีตัวอย่าง คือ บทเรียนปฏิบัติธรรมในชั้นเรียนบทเรียนศีลธรรมในวิชาสังคมศึกษาในทุกระดับการศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็จัดเป็นวิชาธรรมภาคปฏิบัติ จัดเป็นหลักสูตรในการศึกษาระดับปริญญาโท คือ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม การศึกษานอกระบบ คือ จัดอบรมปฏิบัติธรรมเป็นระยะๆ ตามช่วงเวลา และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าปฏิบัติได้ตลอดเวลาตามที่ต้องการ ดังมาตรา ๑๕ และสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ตามศักยภาพขององค์กร และเป็นไปตามมาตรา ๒๓ คือ เพราะได้รับการอบรมปฏิบัติธรรมจึงเกิดความรู้คู่คุณธรรม ผู้ปฏิบัติรู้

ธรรมตามความเป็นจริง ฝึกตน ได้ธรรมทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิตการปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการกำหนดรู้ด้วยอาตาปี สติมา สัมปะชาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้ง สภาวะธรรมตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อมีหนังสือ สวดมนต์ วิดีทัศน์สาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือ การปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา ๒๔ ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝัง คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ ประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ จัดโครงการอบรมปฏิบัติธรรมในทุกกลุ่มชน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสมาปฏิบัติธรรม และร่วมมือกับองค์กรจัดการปฏิบัติธรรม ดังมาตรา ๒๙ ที่ให้ร่วมมือกับบุคคล ครอบครัวยุวมชนองค์กรชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น การจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการส่งเสริม สนับสนุนวิปัสสนาจารย์ศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาตนเองแล้วจะได้เป็นประโยชน์ต่อ

สอนการอบรม ดังมาตรา ๓๐ ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ในการจัดการอบรมปฏิบัติได้จัดทำแบบสอบถามความคิดเห็นประเมินผลก่อนและหลังการปฏิบัติ ก่อนการปฏิบัติสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นด้านต่างๆ ก่อนเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพร้อมของสถานที่และความพร้อมและทัศนคติของผู้ปฏิบัติ ความคิดเห็นหรือคาดหวังอื่นๆ และหลังปฏิบัติธรรมสอบถาม เรื่อง ข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่างๆ หลังเข้ารับการอบรมของผู้เข้าปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจ สถานที่ บุคคล หลักสูตรการอบรม สิ่งแวดล้อม สัปปายะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการฝึกปฏิบัติธรรมและจัดการอบรมติดต่อกันต่อไปแก่ผู้สนใจการปฏิบัติ ตามมาตรา ๒๖ ที่ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของการเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและทดสอบควบคุมไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบ การศึกษารวมทั้งการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าว มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

บทสรุป

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมีองค์ความรู้เพียงพอทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจบารมี วิปัสสนาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม MODEL มีความหมายคือ W = Wisdom หมายถึงปัญญา

หรือองค์ความรู้ทั้งความรู้เรื่องการปฏิบัติ และ ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งมีความจำเป็นอย่าง ยิ่งต่อการบริหารจัดการ I =Influence และ S =Specification สอดคล้องกับหลักบุคคลสี่ปายะ I =Informal มีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่าง เป็นกันเอง สอดคล้องกับหลักภัสสะสี่ปายะ และ T=Technology มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์

สนับสนุนพร้อม สอดคล้องกับหลักอวาสาสี่ปายะ ด้านโคจรสี่ปายะ ด้านอาหารสี่ปายะ ด้าน อุตสี่ปายะ และด้านอิริยาปถสี่ปายะ ซึ่ง สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๓ อย่างประกอบด้วย สถานที่ วิทยาการ และการบริหารจัดการ

บรรณานุกรม

ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดอัมพวัน อำเภอบรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี”. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

บรรจง โสตาดี และคณะ. “การศึกษาแนวทางการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะ สงฆ์ภาค ๑๑”. ในเอกสารประกอบการสัมมนาผลงานวิจัยนานาชาติ ครั้งที่ ๓ (พระพุทธศาสนา: ความรู้จริงและคุณภาพชีวิต). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : นิติธรรมการพิมพ์ , ๒๕๕๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : เอสอาร์พรีนติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. นครปฐม : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ระเบียบมหาเถรสมาคม. **ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

ศิริพร แยมนิล และคณะ. “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมศึกษาเฉพาะกรณี วัด ปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมแห่งประเทศไทย (ศปท.). รายงานผลการ ดำเนินงาน ระยะ ๓ ปี ๒๔ เมษายน ๒๕๕๑-๒๓ เมษายน ๒๕๕๔ ศูนย์ประสานงาน สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย (ศปท.). วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๒๕๕๔. (เอกสารอัดสำเนา).

ปรับเกณฑ์ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมไม่มีพระสอนต้องถูกยุบ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/news_in.php?group_id=1&NEWSID=9330 [๑๒ กันยายน ๒๕๕๕].

อณิวัชร เพชรนรินทร์. “การศึกษาวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.